

POUŤ KE HROBU

Stanislav Devátý

Události kolem dvacátého výročí sebeobětování Jana Palacha jsou dnes již dostatečně známy. Zlo, s kterým jsme se v lednu 1989 setkali, bylo zuřivé, neboť si začínalo uvědomovat, že je nemožné vymazat z paměti národa symboly představující nejvyšší mravní hodnoty. A jména dvou mladých mužů, Jana Palacha a Jana Zajíce, se takovými symboly stala. Oba zemřeli, ale zanechali na tomto pozemském světě žádnou mocí neumlčitelné poselství.

V roce 1969 mi bylo sedmnáct. O devatenáct let později jsem pocítil příchod doby, v níž je konečně třeba veřejně si připomenout, že svoboda nepřijde sama od sebe a že u nás kdysi žili lidé, kteří neváhali pro svobodu národa obětovat svůj život.

Toto vědomí mne nakonec 19. ledna 1988 přivedlo na Václavské náměstí, kde jsem spolu se svými přáteli z Charty 77 uctil u sochy sv. Václava památku obou studentů. Kupodivu se to tentokrát obešlo bez účasti policie, snad z toho důvodu, že estébáci přesně nevěděli, kdy Jan Palach zemřel, a proto jsem byl na obvyklých osmačtyřicet hodin zadržen dva dny před plánovaným termínem vzpomínkového aktu. Tehdy jsme u sv. Václava zapálili svíčky a položili kytici ozdobenou stuhou s nápisem: „Jan Palach – Jan Zajíc – vzpomínáme – Charta 77.“ Květiny jsme dali rovněž k filozofické fakultě. Nakonec policie přeci jen zareagovala: u pomníku odstranila květiny po dvaceti minutách, u fakulty až po dvou hodinách.

Na 27. února jsme připravili pietní vzpomínku u hrobu Jana Zajíce ve Vítkově. Tentokrát jsme však pozornosti StB neunikli, a tak byla účast mnohých chartistů z Ostravy, Olomouce, Opavy a jiných míst znemožněna. Já se přes všechna opatření tajné policie nakonec k hrobu dostal; opustil jsem své bydliště o něco dříve, než ho začali hlídat. Na hřbitově jsem se sešel s Tomášem Hradílkem, který zdárně unikl z přísně střeženého bytu a putoval třicet kilometrů pěšky až na místo. Pietní akt jsme tedy uskutečnili. Policie zasáhla až po jeho ukončení a zmohla se jen na zjišťování naší totožnosti, a když jsme odjeli, odstranila z hrobu stuhu s nápisem, květy a svíčky kupodivu nechala ležet.

V dalších měsících protesty proti komunistickému panství narůstaly. Bratislavská manifestace za lidská práva v březnu 1988, demonstrace k srpnové okupaci, manifestace k výročí republiky v říjnu a první povolené shromáždění ke Dni lidských práv v prosinci téhož roku nás přivedly k rozhodnutí rozšířit tentokrát vzpomínku na Jana Palacha o celonárodní pouť do Všetat. Tam se Jan narodil a tam byl nakonec přemístěn z Olšanského hřbitova v Praze – zřejmě proto, že velké množství stále hořících svíček na jeho hrobě příliš znepokojovalo vládce.

Tento svůj úmysl jsme vyhlásili veřejně. Co následovalo potom, všichni víme: Dana Němcová a Václav Havel dostali podivné dopisy, které vyhrožovaly novou živou pochodní. Podle mého názoru pocházely z pera nějakého pracovníka dezinformačního centra StB. Policie si tak nesporně chtěla vytvořit záminku k obsazení Václavského náměstí, a navíc

přírknout chartistům roli ambiciózních dobrodruhů vyvolávajících nepokoje a zneužívajících mladých lidí k dosažení osobních cílů.

To první se jí dokonale podařilo. Patnáctého ledna bylo Václavské náměstí plné policistů v bílých helmách; v rukou třímali štíty a metrové obušky – zřejmě těmito prostředky chtěli uhasit plameny na předem ohlášených následovnicích obou Janů. Na několik hodin jsem byl – spolu s asi třiceti přáteli – zadržen.

Den nato sebrala policie u sochy sv. Václava při kladení květin devět lidí. Ti ovšem už propuštění nebyli, prokurátor na ně uvalil vazbu. Já se tentokrát zatčení vyhnul: účastnil jsem se v Brně mše za Jana Zajíce.

Do Prahy jsem se vrátil 18. ledna přímo na Václavské náměstí do fascinující atmosféry. Byl to zrovna den, kdy bicí komanda se svými vodními děly a obrněnými transportéry nuceně odpočívala – nesporně proto, že se ve Vídni podepisovaly nové dokumenty o lidských právech. Martin Palouš, jeden z bývalých mluvčích Charty 77, tak mohl – přerušován pouze nadšeným potleskem lidí – přečíst právě vydané prohlášení protestující proti brutalitě komunistické moci a já mohl v klidu pozvat lidi na pouť do Všetat, chystanou na 21. ledna.

Další den však situace vypadala vážněji. Martina zatkli a uvěznil. Pro mne si přišla tajná policie do bytu Petra Líhla, odkud jsem našťěstí pět minut předtím odešel. Pochopil jsem, že pokud se chci dostat do Všetat k hrobu Jana Palacha, budu se muset ukrýt. Schoval jsem se proto u přátel. Policie mne velmi intenzivně – ale našťěstí zbytečně – hledala. Můj šťastný únik vlastně předznamenal celou mou cestu do Všetat. Skrýval jsem se do 21. ledna. Po celou tu dobu přicházely ze Všetat zprávy, že je celé městečko obsazeno policií a nikdo nemá naději se k hrobu dostat.

O pravdivosti těchto zvěstí se mohly přesvědčit stovky občanů, které se v neděli vydaly na cestu k Palachovu hrobu. Někteří z nich byli zbiti již na nádraží a posláni zpět, jiní byli prohledáni a odvezeni policejními autobusy na různá místa po celém okolí.

Od začátku jsem byl pevně rozhodnut do Všetat jít. Dvacátého prvního ledna odpoledne jsem vyrazil z pražského bytu. Hned při výjezdu z Prahy pomohla neuvěřitelná náhoda. Odjezd jsme měli naplánován z Vysočan, ale když jsme ještě s Ondrou Bartoškem, s nímž jsem vlastně celou cestu absolvoval, přijížděli tramvají k nádraží, viděli jsme, že je obsazeno policií. Proto jsme se rozhodli zkusit štěstí na další stanici – ve Kbelích. Nevěděli jsme však, jak se tam dostat, vystoupili jsme o zastávku dříve a k nádraží tak dorazili z opačné strany právě v okamžiku, kdy ho opouštěla policie. Ta kontrolovala v podstatě všechny přístupové cesty do Všetat. Používala dokonce i vrtulník, který zaznamenával a hlásil dolů estébákům všechny skupiny lidí.

Další velké štěstí jsme měli v Neratovicích. Vlák zastavil před stanicí na červenou. Raději jsme se rozhodli vystoupit s tím, že do Všetat půjdeme pěšky. Udělali jsme dobře, protože i neratovické nádraží hlídala policie. Tehdy jsme také poprvé uviděli vrtulník.

Obešli jsme městečko a polními cestami se vydali dále. U Tišic, poslední vesničky před cílem, jsme potkali skupinu policií vrácených lidí. Dostali jsme varování a mapu okolí. Jeden můj známý mi řekl, že v policejních vysílačkách zaslechl oznámení o mé cestě do Všetat a příkaz, aby mne, jakmile se někde objevím, sebrali. (Tuto informaci zachytilo StB odposlechem telefonu v bytě mého přítele, který už po mém odchodu informoval o mé pouti k hrobu zahraniční novináře.)

Dál jsme šli raději přes pole. Když jsem později počítal kilometry, zjistil jsem, že jsme udělali zhruba patnáctikilometrový oblouk kolem Všetat. Tak jsme se dostali k obci z druhé strany, kde jsme přítomnost policie nepředpokládali. Skutečně nebyla nikde vidět. Přesto jsme raději při cestě z Ččelic zaléhali do příkopu vždy, když kolem projížděl automobil. Opět se nám to vyplatilo. V těsné blízkosti Všetat jsme po několikáté padli do škarpy. Auto zastavilo asi deset metrů před námi v mírné zatáčce a svými reflektory osvítilo dvě policejní vozidla, čekající v tichosti na případné poutníky. I ono civilní auto patřilo policii. Leželi jsme a neměli sebemenší možnost úniku. Docela dobře jsme slyšeli, co si policisté povídají. Musím uznat, že byli docela vtipní: hráli si na demonstraci. Jedni křičeli „svobodu, svobodu“ a druzí zase „občané, rozejděte se, vaše shromáždění je nepovolené“.

Vysvobodil nás další zázrak. Civilní vůz odjel směrem na Všetaty a po půl hodině ho následovaly oba zbývající. Okamžitě jsme se rozběhli přes poslední kopec k urnovému háji. Neuběhlo ani pět minut a policejní auta se vrátila na původní místo – to jsme již byli mimo jejich dosah.

Když jsme s Ondrou přešli kopec, objevil se před námi lesík. Pod ním zářila světla hořících svíček v urnovém háji. Vydali jsme se spokojeně dolů, ale najednou jsme zahlídli zablikání brzdových světel – policie hlídala nejen přístupové cesty, ale i samotný hájek. Tady absurdita vyvrcholila: čas od času prošli policajti s baterkou hřbitov. Čekali jsme, že hlídači brzy odejdou, ale zůstali. Asi po dvou hodinách jsme se rozhodli zkusit štěstí a dostat se až k hájku. Rozdělili jsme se a šli každý na vlastní pěst připraveni na zatčení. Nezávisle na sobě jsme se proplížili až k hřbitovní zdi, přes níž se nám oběma podařilo hodit trnovou korunu a kytici přibližně do míst, kde je umístěn Janův popel.

Já se pak vrátil přes pole do Tišic. Cestou jsem se opět musel několikrát plížit. Ve vlaku jsem se potom také našel s Ondrou. Prošel od hřbitova až na nádraží přes policejní hlídky, které ho vzhledem k jeho volnému pohybu po obklíčených Všetatech zřejmě považovali za místního obyvatele. Po půlnoci jsme dorazili do Prahy.

Druhý den jsem se dozvěděl, že jsme byli jediní, kdo se k hrobu dostali. Cítil jsem velké zadostiučinění: alespoň někomu se podařilo za celý národ uctít památku Jana Palacha.

